

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 14.10.2007

Číslo: Ročník 17 (2007), Číslo 3

Sekce: Naše téma

Název článku: Knihovníci včera, dnes a zítra

Autor: Zlata Houšková

Zdroj: <http://unas.svkhk.cz/clanek.asp?id=855>

Knihovníci včera, dnes a zítra

Zlata Houšková

Kdysi v šerém dávnověku jsme my, čerství absolventi oboru knihovnictví a vědecké informace, kráčeli teplou červnovou nocí, rozjařeni ukončením vysokoškolského studia i požitými nápoji. Mí spolužáci jásali, že "už to máme konečně za sebou". Já jsem si naopak povzddechla, že z toho nemám žádnou radost a že bych radši ve škole zůstala. Můj anomálně pozitivní vztah k sebevzdělávání budil salvy smíchu i hluboké opovržení. Ale já to myslela vážně. Jaksi jsem se bála, že s "duševním růstem" je konec. Možná byli někteří z našeho ročníku chytřejší a věděli už cosi o celoživotním vzdělávání. Já pochopila až později, že s koncem školy sice začíná pracovní proces, ale rozhodně nekončí ten vzdělávací, jen bude náročnější, delší a mnohotvárnější... A také, že ze školy si odnáším jenom a jenom základy. Do roku 1989 bylo ještě daleko a leckdo dokázal žít ze školních znalostí ještě roky...

Posledních osmnáct let však ukázalo víc než jasně, že životu "z podstaty" je konec a že nadále jsou možné dvě cesty - pomalý (možná ani ne tolik) odborný a profesní konec, jestliže si člověk myslí, že vystačí s tím, co vystudoval před dvaceti (deseti, pěti, dvěma...) lety, nebo intenzivní a opravdu celoživotní učení se, aby jedinec udržel krok s ostatními a se svým oborem, aby zachoval, neřku-li rozšířil či prohloubil, ve "své" knihovně to, co před ním vybudovali jeho předchůdci. Ano, je to tak. Každý z nás má možnost volby mezi klidnou, ale pouze dočasnou profesní existencí a mezi profesionální prací, tedy aktivním dosahováním a udržováním úrovně potřebné k výkonu naší profese. Ta se totiž za poslední léta změnila, mění a jistě ještě měnit bude. Kdo si toho nevšiml nebo chce setrvávat u staré praxe, může počítat s tím, že pro něj najednou nebude v moderní knihovně místo nebo že to bude místo, které se mu nebude líbit.

Že změny nejsou tak dramatické? Ale ano. Jen namátkou: před rokem 1990 nebyla u nás obecní či městská knihovna s počítačem (a skoro nikde se nevěřilo, že by to mohlo být jinak). Dnes těžko najdete profesionální knihovnu bez počítače. O internetu jsme ani neslyšeli, dnes jsou téměř všechny profesionální (a tisíce knihoven s neprofesionálními pracovníky) na síti. Čtenáři na nás mluvili téměř výhradně česky nebo slovensky, dnes není snad knihovna, kam by alespoň občas nepřišel cizinec. Půjčit jsme mohli knihu, noviny, časopis, velké knihovny ještě gramofonovou desku nebo magnetofonovou pásku - samozřejmě to, co jsme měli ve fondu - "emvéeska" (tedy MVS = meziknihovní výpůjční služba) samozřejmě také fungovala, ale ruku na srdce, jak moc jsme ji využívali při těch dodacích lhůtách... Dnes máme CD-ROM, DVD, kazety, elektronické zdroje téměř bez omezení... Na nástěnkách nám visely strojopisné texty s bělejšími místy (to byly opravy překlepů přes korekční papírky) nebo cyklostylové rozmnoženiny (spásné oranžové korekční "vodičky!"), kdepak kopírky. Dnes si většina knihoven vyrábí propagační materiály a kopírky jsou také téměř všude. Výkřikem techniky byl elektrický psací stroj, ve

spouště menších knihoven nebyl telefon, nemyslím mobilní, žádný! Dnes mobilní telefony, digitální fotoaparáty i kamery, dataprojektory, webové kamerky... Na uživatele jsme asi byli stejně laskaví/nelaskaví jako dnes, ale jaký byl rozsah služeb, jaké jsme mohli nabídnout zdroje, jak to u nás v knihovně vypadalo... A dnes? Sami víte, jak se knihovny změnily. Ale nejdůležitějším předpokladem změny knihovny je změna knihovníka: ne výměna! - i když někdy je to asi jediné řešení -, ale to, že knihovník sám se změní.

Sebekrásnější prostor s nerudnou obsluhou v bačkorách a nevábším pracovním pláští, sebelepší technika s nekvalifikovanou nebo zcela nezasvěcenou obsluhou, nejbohatší informační fond, který není nabídnut a zprostředkován - to všechno jsou znaky mrtvé knihovny. Kvalifikovaný, vzdělávající se, informovaný, ochotný, vstřícný a aktivní knihovník sice nenahradí počítač, ale pokud je takový, určitě zná grantové možnosti a využívá jich, to znamená, že počítač připojený k internetu už pro knihovnu zajistil. Také samozřejmě nenahradí krásné a moderní prostory, ale protože ví, jak má vypadat moderní funkční knihovna, už si s leccím poradil, leccos vylepšil, zrušil, odstranil a naopak leccos zavedl. A protože běžně a dobře spolupracuje s knihovnami v blízkém i vzdálenějším okolí, aktivně pracuje pro komunitu obce, umí své knihovně zajistit spolupracující partnery a snad tu a tam i nějakého toho sponzora, možná i leccos získal a dokázal, i pokud jde o vzhled knihovny.

Víte, jakých 20 hlavních žádoucích schopností by měl mít knihovník? Samostatnost, komunikační schopnosti, pohotovost a vstřícnost, empatii, schopnost týmové spolupráce, schopnost vyjednávání, schopnosti pedagogické, zvědavost, analytické schopnosti, kritické myšlení, schopnost dedukce, takt, diskrétnost, vytrvalost, preciznost, flexibilitu, předvídatost, rozhodnost, iniciativnost a organizační schopnosti. Už jen prostý výčet ukazuje, jak vysoké nároky jsou na naši profesi v Evropě kladeny. A to jsou jen schopnosti. Pokud jde o dovednosti a znalosti, tedy kompetence, uvádí jich Evropský průvodce kompetencemi odborných pracovníků v oboru knihovnických a informačních služeb 33 okruhů v pěti skupinách (Informace, Technologie, Komunikace, Řízení a Ostatní vědní obory)! Podívat se, co všechno by měl umět ideální knihovník, můžete na adrese:

http://skip.nkp.cz/KeStazeni/Pruvodce_kompetencemi2007.pdf Nikdo z nás nebude mít samozřejmě kompetence všechny, ale bude aspoň jasné, co všechno se od nás očekává, co vše se ještě musíme naučit.... Připomínám, že první vydání Evropského průvodce mělo jen 30 okruhů a požadováno bylo jen 15 schopností. Prostě nároky na naši profesi rostou...

Ale kde začít? Je třeba se zamyslet nad tím, jaká je naše knihovna, jaké je její poslání, co je pro nás podstatné, kolik k nám chodí čtenářů a proč tak málo/hodně, co chceme nabídnout jim i dalším obyvatelům, kam chceme jako knihovna jít. Budeme-li mít jasno v tomto, zjistíme snadno, co se ještě musíme naučit. Máme-li málo uživatelů, chtějí něco jiného (fondy, služby) nebo jinak (přístup, metody, formy, technika)? Nevědí o nás, neberou nás vážně? Proč? Jestliže jich je hodně (tedy třeba více než 30 % z počtu obyvatel), proč to tak je? Je to naše zásluha? Udržíme si je? Získáme další? Jak? Potřebujeme více dětských čtenářů, ale děti chtějí náš čas, chtějí, abychom jim rozuměli a uměli s nimi jednat (učme se základy pedagogiky, psychologie, komunikační dovednosti, nové formy práce). Chodit by k nám měli i "jiné" děti a dospělí (získejme znalosti o různých typech handicapů, o příslušnících jazykových a etnických menšin a práci s těmito uživateli). Někteří lidé - a výhledově asi čím dál víc - nebudou chtít číst papírové dokumenty, ale jen elektronické, řada mladých lidí už dnes čte naučnou a odbornou literaturu jenom elektronicky. Můžeme bránit papírovou knihu, ale musíme se snažit mít zároveň co nejlepší znalosti informačních technologií (nezbytná je počítačová a informační gramotnost, vhodný certifikát ECDL). Máme velké možnosti zjednodušit a

zlevnit komunikaci s uživateli, musíme však umět komunikovat e-mailem, ICQ, "knihovnickými" chaty apod. Můžeme dobře a velmi široce prezentovat a propagovat knihovnu, ale potřebujeme znát zásady tvorby webových stránek, pracovat s grafickými a textovými editory. Můžeme obyvatelům naší obce/našeho města (dětem, seniorům, podnikatelům...) nabídnout i další aktivity (výtvarné dílny, aktivity spojené s dramatickou výchovou, akce na podporu čtenářství, nejrůznější kurzy a vzdělávací akce), pro to vše však musíme mít znalosti, dovednosti, informace. Často je tyto aktivity možné převzít z jiných knihoven, musíme však mít odborné kontakty, být v elektronických konferencích (<mailto:knihovna@cesnet.cz> , <mailto:andersen@cvut.cz> atd.), číst odborné časopisy včetně elektronických, musíme znát zásady korektní elektronické komunikace, autorského práva...). Dalo by se jistě pokračovat téměř donekonečna.

Shrnutí potřebné okruhy vzdělávání můžeme třeba takto:

- **"řemeslo"**, tedy procesy a postupy získávání, zpracování, uchování a distribuce informací a zdrojů
- **informační technologie** (IT) a média a možnosti jejich uplatnění a využití v oboru (počítačová, informační a mediální gramotnost)
- **jazykové dovednosti**
- **sociální kompetence** (v nejširším smyslu toho slova sem patří oblast komunikace, a to i se skupinami osob se specifickými potřebami, uživatelský (klientský) princip ve službách, techniky asertivity i empatie, prezentační dovednosti a vystupování, dovednosti týmové spolupráce, kritické myšlení, řešení problémů, právní vědomí aj.)
- specialistům či managementu budou pak určeny **specifické oblasti vzdělávání**: tvorba projektů, lektorské dovednosti, manažerské dovednosti, marketing a propagace služeb, public relations, podniková kultura, zjišťování zpětné vazby, evaluace, základy dalších věd (pedagogika, vědní specializace...); oblast podpory čtenářství aj.
- **a ještě** občanská a euroobčanská gramotnost, ekonomická gramotnost, interkulturní kompetence, znalosti v oblasti environmentální atd., atd.

K realizaci tohoto vzdělávání máme naštěstí poměrně dobrou strukturu vzdělávacích organizací: Národní knihovna ČR, Státní technická knihovna, Moravská zemská knihovna, krajské knihovny, akademické a ústřední specializované knihovny, Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP), Sdružení knihoven, Asociace knihoven vysokých škol ad., využívány jsou samozřejmě i komerční subjekty. Některé knihovny usilují o finanční podporu vzdělávání v domácích i mezinárodních projektech (např. Krajská knihovna v Karlových Varech získala na svůj komplexní projekt vzdělávání knihovníků v kraji nezanedbatelnou finanční podporu z evropských fondů). Nabídka vzdělávacích aktivit je nejkomplexněji publikována na adrese Sekce vzdělávání SKIP: <http://www.stk.cz/Akce/>, ale také na webech knihoven a organizací. Kombinované studium (dříve dálkové) nabízejí i oborové školy (přehled na <http://knihovnam.nkp.cz/> oddíl Knihovnické školy). Zkrátka je z čeho vybírat, jen chtít a vědět, proč se vzdělávám. Vracíme se k výchozímu bodu: naším cílem by měla být komunitou obce respektovaná, uživatelsky orientovaná knihovna, kde služby uživatelům a respektování jejich potřeb budou nejdůležitějším a nejsilnějším článkem a měřítkem kvality.

A tak musíme překonat nechuť ke změnám ve vlastním myšlení a konání, nechceme-li zůstat skanzenem, jehož jedinými uživateli zůstaneme my sami. Jsem optimista. Víím totiž, že nejméně tak dlouhý jako toto zamyšlení by mohl být výčet knihoven, které tuto cestu změny nastoupily, a knihovníků a knihovnic, kteří přijali princip celoživotního učení za vlastní. Jejich knihovny se skanzenem nestanou.

Použitá literatura:

1. Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb. Část 1, Kompetence a schopnosti. Část 2, Úrovně kvalifikace. Přel. Lucie Landová, překlad

upravila a obě části redigovala Jarmila Burgetová. Praha : SKIP ČR, 2006. 91 s. ISBN 80-85851-17-2.

2. HEJHÁLKOVÁ Marta; HOUŠKOVÁ, Zlata; RICHTER, Vít. Analýza mzdové, věkové a vzdělanostní struktury pracovníků knihoven v ČR 2003 - 2004 ve srovnání se stavem v roce 1998. Zpráva z průzkumu. Praha : NK ČR, 2005. 72 s. Dostupné z WWW: <<http://knihovnam.nkp.cz/docs/VzdelavaniZprava2004.pdf> >

3. HOUŠKOVÁ, Zlata. Perspektivy kontinuálního vzdělávání knihovníků. In: Knihovny současnosti 2002. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2002. S. 329-333. ISBN 80-86249-18-2.

4. HOUŠKOVÁ, Zlata; BURGETOVÁ, Jarmila. Chceme vědět, jak jsme kompetentní. Sborník příspěvků konference INFORUM 2007: 13. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích. Praha : 22. - 24.5. 2007. [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.inforum.cz/sbornik/2007/99/>> ISSN 1801-2213

5. Zákon č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a změnách některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání). In: Sbírka zákonů. Částka 61. S. 2097 - 2011. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/Files/PDF/KBsb061_06.pdf >

© 2000-2004 Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové · pujcovna@svkhk.cz
· knihovna@svkhk.cz · studovna@svkhk.cz · <http://www.svkhk.cz>